

19/8

19/8

Nationalism och internationalism

Den ryska diplomatresan

för nära tre veckor sedan till för utlåningar förbjudna platser i skärgården har ännu inte utretts av utrikesdepartementet, eller i varje fall har intet meddelande om resultatet lämnats till pressen. Att saken skötts egendomligt är redan tydligt; det tog fjorton dagar innan landsfiskalens rapport ingavs, och sedan dess har ytterligare flera dagar gått utan att ett klarläggande i någon form skett. Vidare tycks intet ha gjorts för att förnä vederbörande ryssar att ställa i skärgården tagna fotografier till förfogande. Enligt en rad folkrättsliga auktoriteter finnes rätt för ett lands myndigheter att hindra diplomater att begå brott genom beslagtagande av vapen och dylikt; motsatsen vore ju för övrigt orimlig. Som exempel kan nämnas den norska Rautenfelsaffären 1917, då en tysk kurirs bagage öppnades på grund av befogade misstankar att han medförde bomber. Fotografier av hemliga försvarsanordningar är visserligen något mindre utmanande än bomber, men någon principskillnad lär inte finnas. Alldeles otroligt är att man inte ens synes ha anmodat ryssarna att förete sina fotografiapparater; en sådan anhållan kan i varje fall inte kränka exterritorialiteten.

Det är svårt att tro att utrikesministern skall försöka sig på mörkläggningsmetoder av den art som han misslyckades med i 1947 års spionerifall. Nu

har man emellertid skäl att kräva inte bara ett klart, utan också ett snabbt besked.

TILL NATIONALISMENS

främsta historiker hör Carlton J. H. Hayes, professor vid Columbia, under andra världskriget amerikansk ambassadör i Madrid. I ett av sina huvudarbeten, "Historical Evolution of Modern Nationalism" (1931) söker han fixera skilda former av nationalism. Han talar bland annat om den jakobinska nationalismen, som under och efter franska revolutionen sökte forma alla folk efter det franska mönstret och som i allt högre grad blev en bas för franska expansionstendenser; om den liberala nationalismen, som länge hoppades på att en mänsklighet av fria och självstyrande nationer skulle leva i samverkan och fred; om den integrala nationalismen, som närmast är liktydig med fascism. Det framgår redan av detta att Hayes med nationalism inte menar en överdriven och ohämmad fosterländskhet (right or wrong, my country), utan över huvud känslan av nationell sammanhållning, särprägel och mission. Varför denna känsla sedan slutet av 1700-talet fått en helt annan medvetenhet och styrka än tidigare säger han sig inte kunna klargöra: han ifrågasätter ett sammanhang med demokratin, som kräver en viss enhetlighet hos valmännen, med försvagandet av tron på övernaturliga makter och behovet av ett surrogat för denna tro, och framför allt med det ständigt stegradet kravet på att staten — och då helt naturligt främst den nationella staten — skall tjänstgöra som ett instrument för mänskligt framsteg på alla områden. I all nationalism, liksom i alla tendenser att framhäva och förhårliga styrkan och värdet av en bestämd gemenskap, ligger faran för en självhävdelse på andras bekostnad.

Det är nu femtio år sedan Hayes började sin bana som student vid Columbia. Jubileet har givit anledning till en i USA ännu rätt ovanlig hyllning, en festskrift av vänner och lärjungar: Nationalism and Internationalism (Columbia University Press, pris \$5.75). I inledningen betecknas Hayes som "den amerikanska historieskrivningens Meinecke"; det ligger något i denna karaktäristik, även om Meinecke å ena sidan arbetar med större perspektiv, å andra sidan företer en dogmatism med inslag av mystagogi som är Hayes — liksom amerikansk historieforskning i allmänhet — djupt främmande.

Carlton J. H. Hayes

dylika svagheter ligger i människans natur och framträder alldeles oberoende av nationalkänslan. — Det är uppenbart en något idealiserad skildring. Wuorinen förbigår helt sådana saker som storfinskheten, de svenska försöken att vinna Åland efter det första världskriget, de underliga norska anspråken på Grönland. Men utan tvivel har han rätt i att nationalkänslan i Norden är relativt ofarlig; detsamma kan sägas om andra små kulturländer, såsom Schweiz, Holland och Belgien.

Nationalism och historia i de preussiska folkskolorna under Wilhelm II" är en uppsats av professor W. Langsam, som ger en intressant belysning av den elementära historieundervisning-

Festskriften omnämnes närmast därför att den — bland många utmärkta och några otillätligt svaga bidrag — bjuder på en del uppsatser av intresse även för svenska lekmän.

Finsk-amerikanen J. Wuorinen, liksom Hayes professor vid Columbia, har skrivit om "uppkomsten av en modern nationalkänsla" i Skandinavien. Det är Napoleonidens omvälvningar — Danmarks stympning, Finlands separation från Sverige, den framtvingna norsk-svenska unionen — som lade grunden till en modern "nationalism" i de fyra länderna, skriver Wuorinen med rätta; i sin något schematiska framställning klargör han emellertid inte tillräckligt hur systematiskt denna nationalkänsla, särskilt i Finland och Norge, utbildades under inflytande av kontinentala strömningar (t. ex. Snellman inspirerad av Hegel). För närvarande är de skandinaviska länderna typiska exempel på liberal nationalism: militarism och krigisk expansion avvisas, tvister avgörs genom skiljedom, "och dessa folks existens som fria nationer tjänar frihetens intresse överallt". Att även denna nationalkänsla är förenad med skryt, förakt för andra folk och liknande simpla drag är enligt Wuorinen utan betydelse, ty

gen under det tyska kejsardömet. Kejsar Wilhelm insåg tidigt de möjligheter till propaganda som de obligatoriska skolorna erbjöd och förkunnade redan den 1 maj 1889 — som preussisk konung — att skolan borde bekämpa "spridningen av socialistiska och kommunistiska idéer" och starkare än förut verka för "gudsfruktan och fosterländskärllek". Enligt hans personliga direktiv lades tonvikten alltmör på modern tysk historia; "vi måste", yttrade han vid en skolkonferens i december 1890, "uppföstra nationella unga tyskar, inte greker eller romare", och för detta ändamål gällde det först och främst att ge en bild, en av tyskt synsätt präglad bild, av det samtida läget och Tysklands ställning i världen. Tysklands enande under Hohenzollrarnas ledning blev det stora motivet i historieundervisningen — för övrigt i hög grad också i historieforskningen —, och den tyska civilisationen framställdes som den högsta i världen. Omkring 95 procent av undervisningen ägnades tysk historia; mellan 60 och 70 procent av utrymmet i de vanliga skolböckerna upptogs av krigsskildringar, medan återstoden främst gick till förhållande av de preussiska furstarna; arvfienden Frankrike omtalades med hat och förakt. Man får komma ihåg att tjugofem år av dylik undervisning satt spår hos det tyska folket ända intill vår egen tid.

Hegels tunga hand" är titeln på en utmärkt liten uppsats av professor Charles Cole. Det är